

REGERINGEN

Regeringsbeslut 6

2002-01-24

S2001/6619/FH

Socialdepartementet

Statens folkhälsoinstitut
103 52 STOCKHOLM

**Uppföljning av den nationella handlingsplanen för att
förebygga alkoholskador**

1 bilaga

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Statens folkhälsoinstitut att följa upp den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador (prop. 2000/01:20, bet. 2000/01:SoU8, rskr. 2000/01:144) i enlighet med vad som framgår av *bilagan*.

Ärendet

Statens folkhälsoinstitut har i enlighet med uppdrag i regleringsbrevet för budgetåret 2001 den 4 juli 2001 inkommit med förslag till hur den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador skall följas upp och utvärderas.

På regeringens vägnar

Lars Engqvist

Gert Knutsson

Kopia till

Socialutskottet

Kriminalvårdsstyrelsen

Rikspolisstyrelsen

Riksrevisionsverket

Riksförsäkringsverket

Skolverket

Socialstyrelsen

Statens institutionsstyrelse

Tullverket

Ungdomsstyrelsen

Vägverket

Samtliga länsstyrelser

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN)

Landstingsförbundet

Svenska Kommunförbundet

Alkoholkommittén (S 2001:02)

Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador

Målet för handlingsplanen är att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar. Målet bör nås genom åtgärder mot skadligt dryckesbeteende och genom att sänka den totala alkoholkonsumtionen. Huvudinriktningen skall vara att stimulera utvecklingen av målinriktade och samordnade förebyggande insatser på kommunal nivå och stimulera ökad samverkan mellan lokala aktörer. Planen omfattar åren 2001 – 2005.

I propositionen om handlingsplanen har Statens folkhälsoinstitut fått huvudansvaret för att följa upp målen i handlingsplanen.

Uppföljning på nationell nivå

I propositionen anges, fränsett huvudmålen, en rad delmål för arbetet på nationell nivå:

- Ingen alkohol skall förekomma i trafiken, på arbetsplatser eller under graviditeten
- Uppväxten skall vara alkoholfri.
- Alkoholdebuten skall skjutas upp.
- Berusningsdrickandet skall minska
- Det skall finnas fler alkoholfria miljöer
- Den illegala alkoholhanteringen skall undanröjas

Uppföljningen fokuseras på i vilken utsträckning handlingsplanen påverkar den nationella utvecklingen av skadlig alkoholkonsumtion. Detta är en komplicerad uppgift då alkoholkonsumtionen påverkas av en rad faktorer som ligger utanför handlingsplanens inriktning och möjligheter att påverka. Det är nödvändigt att få fram tillförlitliga data inom flera områden för att säkerställa ett kvalificerat bedömningsunderlag. De eventuella förändringar som sker ställs i relation till de insatser som görs i enlighet med handlingsplanen. I syfte att kunna diskutera utvecklingen under planåren följs utvecklingen, där så är möjligt, också under en jämförelseperiod som föregår handlingsplanen.

När det gäller att följa den nationella utvecklingen av skadlig alkoholkonsumtion är de mest användbara indikatorerna alkoholrelaterad dödlighet och vårdkonsumtion, skador samt konsumtion. Vissa data är redan idag möjliga att bryta ned åtminstone till regional nivå. Ett utvecklingsarbete bedrivs för att få fram mer tillförlitliga data på lokal nivå.

Kommunerna kommer dessutom att erbjudas hjälp med att göra egna kartläggningar för att bättre kunna följa utvecklingen inom den egna kommunen.

Följande indikatorer/statistik föreslås samlas in:

Uppgifter relaterade till skadlig alkoholkonsumtion.

- En samlad statistik över alkoholrelaterad dödlighet och vårdkonsumtion som innefattar möjlighet att följa utvecklingen över tid som indikator på skadlig alkoholkonsumtion.
- Möjlighet skall finnas att bryta ner statistiken som stöd till lokala uppföljningar på kommunal och regional nivå.
- En prövning skall göras av olika diagnosers och dödsorsakers validitet och reliabilitet när det gäller att följa dödlighet och vårdkonsumtion.
- En utveckling skall göras av arbetet när det gäller att använda rättsmedicinsk statistik i syfte att följa den alkoholrelaterade dödligheten både som komplement till dödsorsaksregistret (i syfte att få fram data snabbare) och i syfte att validera andra register.
- Ett utvecklingsarbete när det gäller att snabbare än nu få fram uppgifter ur officiella register när det gäller alkoholrelaterad dödlighet och vårdkonsumtion.
- Ett särskilt utvecklingsarbete startas i samarbete med akutmottagningar i storstadsområdena för snabb återrapportering av olycksfall.
- Befintlig skadestatistik, och statistik över alkoholrelaterade brott utnyttjas i samarbete med bland andra Vägverket och BRÅ.

Konsumtion/försäljning

Uppgifter om Systembolagets försäljning, restaurangförsäljning och folkölsförsäljning insamlas inom ramen för institutets tillsyn.

Konsumtionsvaneundersökningar bland vuxna och ungdomar insamlas i samarbete med SoRAD och CAN. Särskild vikt läggs vid uppskattningar av den icke registrerade alkoholkonsumtionen. I huvudsak replierar man på SoRADs månatliga uppskattningar och befintlig statistik över skolbarns alkoholanvändning och skolbarns hälsovanor.

Nollmätning

För att få en uppfattning om förändringen i alkoholkonsumtions- och alkoholskadeutvecklingen under planåren krävs referenspunkter. Jämförelseperioden föreslås sättas till 1998 - 2001. Skälet till detta är främst att man inom sjukvården bytte klassificeringssystem från ICD9 till ICD 10 året innan. Systemet borde vara bra inarbetat under andra användningsåret. Ett annat skäl är att vi har konsumtionsdata från år 1998.

När det gäller konsumtion kan vi inte längre enbart lita på uppgifter om den registrerade alkoholförsäljningen då delen oregistrerad alkohol blir allt större. Därför är det nödvändigt att använda konsumtionsundersökningar för att få en uppfattning om omfattning och förändringar. Här görs en rad olika undersökningar. SoRAD genomförde 1996 och 1998 två undersökningar om alkoholkonsumtionen bland befolkningen där den oregistrerade konsumtionen kalibrerades (KALK-undersökningen). SoRAD fortsätter konsumtionsundersökningarna i jämförbar form under planåren. CAN gör fortlöpande dels drogvaneundersökningar bland elever i åk 9 varje år, dels bland elever i åk 6 vartannat år på riksrepresentativa urval samt på alla mönstrande 18-åriga män.

Utvecklingen i kommunerna

Enligt handlingsplanen bör alla kommuner i syfte att minska alkoholskadorna ha

- alkoholpolitiska program som omfattar reglering av tillsynen
- ha en effektiv tillsyn av företag som serverar eller säljer alkohol

- erbjuda utbildning i ansvarsfull alkoholhantering för innehavare av serveringstillstånd och deras personal
- samarbeta med polismyndigheten för att motverka illegal alkoholhantering

Strukturen på det alkoholförebyggande arbetet i kommunerna och den eventuella förändring som sker under planåren, studeras årligen via en enkät (bil 1) distribuerad av länsstyrelserna. Enligt handlingsplanen ska stödet till kommunerna stimulera till ett samordnat, målinriktat alkoholförebyggande arbete. Det huvudsakliga syftet med uppföljningen av kommunernas arbete är att studera utvecklingen inom följande områden, som definieras som kommunens *struktur*:

- Det politiska ansvaret – finns det definierat? Har man på politisk nivå antagit en plan eller ett program för arbetet? Följs planen/programmet upp?
- Kartläggning – har man kunskap om vilken omfattning man har på alkoholproblemen i kommunen, hur tillgängligheten ser ut, vilka insatser som vidtas mm?
- Samordningen – finns någon i kommunen som har till uppgift att samordna de alkoholförebyggande insatserna? Samordnas arbetet med annat folkhälsoarbete?
- Verksamhet – inom vilka områden bedriver man alkoholförebyggande verksamhet och hur finansieras den?

Uppgifterna samlas in varje vår och en lägesrapport presenteras årligen.

Likaså studeras i vilken mån kommunerna söker medel att utveckla det förebyggande arbetet. Länsstyrelserna fyller i ett frågeformulär (bil 2) för varje ansökan som fortlöpande tillsammans med beslutet sänds till FHI. Syftet är att se hur, till vad och i vilken omfattning kommunerna söker medel samt hur länsstyrelserna beslutar om tilldelning. Detta arbete görs i samverkan med Socialstyrelsen som har i uppgift att följa länsstyrelsernas arbete avseende medelstillsdelningen.

Några kommuner väljs ut för djupare studier avseende särskilt intressanta arbeten inom alkoholområdet. De kommuner som inte alls söker medel och/eller inte bedriver något förebyggande arbete analyseras särskilt.

Flera olika uppgifter hämtas från varje kommun, dels besvarar de frågor om det egna arbetet, dels får vi uppgifter om varje ansökan till länsstyrelserna, dels finns uppgifter om deras arbete inom tillstånds- och tillsynsområdet.

De uppgifter som framkommer av strukturen i det kommunala arbetet och de alkoholpolitiska insatser som görs ligger till grund för jämförelser på aggregerad nivå av utvecklingen av skadlig alkoholkonsumtion och andra indikatorer på måluppfyllelse. Ett utvecklingsarbete har igångsatts på Statens folkhälsoinstitut när det gäller denna typ av områdesvisa jämförelser.